

ԾԱՂԻԿ Կը հրատարակուի Շաբաթ օրերը և տարին 50 թիւ:

Բաժանորդագին կ'ընթացի թուրքացի համար տարեկան 50 դր, Ռուսացի համար 5 ռուբլի, ուրիշ երկրներու համար 12 ֆր — Վեցամեայ բաժանորդագրութիւն եւս կ'ընդունուի:

Գաւառներէն դրամի տեղ Օսմանեան նաւակազրոյժ՝ եւս կ'ընդունուի:

Միայն երեք թիւ ապառիկ կը դրուի, այնուհետեւ բաժանորդագին չը վճարողը կը դադրի թիւ ընդունելէ:

Մանուցման տողը 3 շուրջ:

ԾԱՂԻԿ

Լ Ր Ա Պ Ի Ր

ԾԱՂԻԿի վերաբերեալ ամէն գործի համար դիմե
Առ Տիօրէն-Հրատարակիչ
ՅՈՎՆԱՆ Պ. ՓԱԼԱԿԱՇԻԱՆ
Պալիս, Պաշէ-Կապու, Շէյխ-ու-Իսլամ Խան
«زعليده» بفتح قوسنده شيخ الاسلام خاتنه
«زاغيك» غزتهسى مديرى پالاقاشيان حووان
S'adresser à
HOVNAN PALACACHIAN
Directeur du journal arménien « Dzaghik »,
Bahtché-Kapou, Chéikh-ul-Islam Han
CONSTANTINOPLE

40 Փարա

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

40 Փարա

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ — Գ. ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 15

Շ Ա Ր Ա Թ

24 Ա Պ Ր Ի Լ 1893

ԽՄԱՍԱԳՐԱՊԵՏ Ա. Ա. ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

ՄԵՐ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

Մեծ քաղաքներու, զոր օրինակ Պոլսոյ և Իզմիրի, Հայ աղգաբնակութիւնը ցաւալի աղղեցութիւն մը կատարել սկսած է մեր մէջ. այդ տեղերն հետընթանէ նուազ կը պատահին ամուսնութիւնք և ծնունդք. մարդկան ընկերութիւնը, ուրիշ աղգաց ու երկիրներու մէջ, առաւել կամ նուազ զգալի կերպով կ'աճի. Պոլսոյ և Իզմիրի Հայերն են որ կ'սպառնան. այս վերջին քաղաքին տասնամեայ ամուսնութեանց ու ծննդոց տիւրը վիճակագիրը տեսնուեցաւ արդէն. Պոլսոյ մասին Ազգ. Պատրիարքարանէն մեր ստացած տեղեկութիւնք աւելի մանրեցուցիչ են. իբր տասն տարի առաջ, ի Պոլիս մեր ամուսնութեանց թիւն էր տարեկան իբր 450, բնակող Հայոց թուոյն հետ բաղդատելով 300 անձի վրայ մի ամուսնութիւն. այս իրողութիւն լրջօրէն մտածել տալու էր զմեզ. բայց ահա նախորդ 92 տարւոյ մէջ կատարուած ամուսնութեանց վիճակագիրը կուգայ ցուցնել մեզ թէ անկումն որքա՞ն արագ ու սաստիկ է. դուցէ թերի հաւատներ գտնուին. արձանագրութիւնք բացայայտ են. 340 ամուսնութիւն կատարուած է առ մեզ ամբողջ մի տարւոյ ընթացքին մէջ. ուրեմն իբր 400 անձի վրայ մի ամուսնութիւն. Իզմիրի մէջ ալ բաղդատութիւնն ասկից շատ տարբեր չէ:

Պոլսոյ մէջ Հայ ծննդոց թուոյն նը կատմամբ յառաջագոյն խօսած ենք, կրկնելու հարկ չկայ. մանաւանդ երբ ամուսնութեանց նուազելով ընտանեկան բարոյականին անկումն երեւան գայ, գիւրջն է հետեւցնել թէ ծնունդներու թիւն ո՞րքան կ'աղգուի անկէ:

Բարեկամ անձ մը կ'ըսէր անցեալ օր թէ Կեսարիոյ քաղաքին 15000 Հայ բնակչաց մէջ տարեկան ամուսնութեանց թիւն 240-250 էն նուազ չէ. վաթսու անձի վրայ մի ամուսնութիւն. այս համեմատութիւնը կը գտնենք նաեւ այն ամէն տեղեր ուր Հայք պահած են ընտանի յարկին նուիրականութեան հաւատքն. այսպէս նոյն խոկ մերձաւոր վայրեր, ի Ռօտոսթօ, Նիկոմիդիա, Մալկարա,

Պարտիզակ, Լայն, Հայք կ'աճին ու կ'աճին:

Եւ երբ կ'ըսեն թէ գաւառացի երիտասարդներ իրենց քաղաքներու աղջկանց հետ չեն ուղեր ամուսնանալ և Պոլսէն աղջիկ կը ինդրեն, երբ կ'ըսեն թէ հարկ է գաւառացի աղջիկները պատրաստել Պոլսոյ աղջկանց պէս, որպէս զի այն տեղերու երիտասարդք զիրենք երեսի վրայ չձգեն, երբ կը պահանջեն «որ գաւառացի աղջիկները, կարենալ ամուսնանալու համար, նոր տեսակ կրթութիւն մ'առնուն, հանրային կեանքին մասնակից ըլլան, վարժութիւն թէ՛ միմիանց և թէ՛ էրիկ մարդոց հետ վիճարկելու, խորհրդակցելու, բան տեսնելու, բան լսելու, բան քննադատելու», մեր երկրին և ազգին վիճակին ու պահանջներուն վրայ գիտակցութիւն չունենալ կը ցուցնեն:

Թէ՛ Պոլսոյ և թէ՛ գաւառաց ճշմարտագէտ զարգացեալ երիտասարդութիւնը, ամուսին ընտրելու համար, պիտի չհաւնի այն աղջիկներուն որք աղնիւ տան տիկին ու մայր լինելու չեն պատրաստիր, տեսակ մը բարձրութիւն, նուիրականութիւն ու սրբութիւն չեն գտնիր իրենց անձնուն վրայ. այժմու առաջարկեալ կրթութեան ձեւն հանրային կիներ կը պատրաստէ. արդէն կիներն այսու զղութեան մէջ են Պոլսոյ և Իզմիրի Հայ աղջիկները, մասամբ, բան լսել, բան տեսնելու այնպիսի անյադ փափաք մը կը ցուցնեն, այնպիսի մարմաջ մը կ'զգան, որ առիթը չեն փախցուներ արդի դարական համբաւ ունեցող ուսմաներ ու հայերէն լսելիչ նորավէպներ կարդալու. գաւառացի աղջիկը գտնէ կուրծքին ներքեւ սիրտ մ'ունի որ բարախման մէկ եղանակ միայն գիտէ. մեծ քաղաքներու աղջկանց մէջ շատեր կան որ իրենց forum ներքեւ կը պահեն իրենց համեստութիւնը, սրբութիւնն և արժանիքն աղարտող ռումաններ, որ պալտներու վալտերէն և անոնց խնկարոյր ու թունարոյր միջնորդութեն զղլած ինքզինքնին արժանի կը համարին վիպական գիւցաղնուհիներ լինելու... Այդպիսեաց հետ յարաբերութիւն ու շփում ունեցող երիտասարդք, կամ բնաւ չեն ամուսնանար, կամ անոնց

հետ ամուսնանալէ կը փախչին. մանաւանդ այս գասակարգի աղջկանց ամուսնութիւնները ծննդոց մասին ալ պարզին են շատ անգամ...

Ինչո՞ւ ուրեմն քարոզել որ գաւառացի աղջիկներն ալ այդ տեսակ կրթութիւն ստանան, զանոնք ամուսնացըներէն տեսնով. բայց անոնց 99 առ 100ը կ'ամուսնանան, մինչ մեզ մօտ եղողներուն 60 առ 100ը անամուսին կը մնան. ցանկելու է մեծ քաղաքներու աղջկանց վիճակին վրայ. գաւառացւոց վրայ այս պատճառաւ լալն ամեն պարագայի մէջ անկեղծ չէ:

Ճշմարիտ լուսաւոր կրթութիւն ըստացող աղջկանց ստուար գասակարգ մը չկայ թրթիւր մը քանի մ'օր յառաջ մեր մէջ կը գոչէր թէ Հայ կիներ անկիրք է. ծայրայեղ յաւակնութիւն է, եթէ սչ անիրաւութիւն, այդպէս ըսելը. այլ ինչո՞ւ կը պահանջէ ուրեմն որ գաւառացի աղջիկները Պոլսական կրթութիւնն ստանան. գտնէ նոքա մեծ մասամբ կը պահեն տակաւին հայ կնոջ աւանդական ամօթխածութիւնը, պարզութիւնը, տնայինութիւնը, ամուսնոյն հանդէպ անձնուիրութիւնն ու կամակատար պատրաստակաւնութիւնը. ինչո՞ւ յանցանք կը համարուի իրենց չվիճարկելու՝ իբարու եւ էրիկ մարդոց հետ, բան չտեսնել, բան չլսել: Գաւառացի աղջիկը կրթեցէք, ուսուցանելով անոր՝ ոչ թէ ինչ որ ցարդ ուղուած է ուսուցանել Պոլսեցի աղջկան, որպէս պարահանգէսը, ապականող բոմանը, համեստութեան դէմ ծագը, լուսաւորեալ երեւալու համար ամօթխածութեան արհամարհանքը, այլ կրթեցէք զայն, որպէս զի պատրաստուի ըլլալ, ֆրանսացւոց, անգղիացւոց և այլ քաղաքակիրթ ժողովրդոց ընտիր կիներուն նման, պսակ իր ամուսնայն, մայր իր զուակաց և համակրելի ու յարգելի՝ զինքը չըջապատողներուն: Աւելին քան զայս ի չարէն է:

Այլ չքննադատենք միայն մեր աղջիկները. մեր երիտասարդներէն շատեր, որ գիւրութիւն ունին դէշն աղէկէն զանազանելու, որք աւելի ի վիճակին են նոցա լաւ գատարակութեան օղնելու, մեր երիտասարդներէն շատեր, կ'ըսենք, կարծես կը քաջալերեն ամէն

չեղումներն աղկանց, ցոյցերու, պարահանգներու, կը հրաւիրեն զանոնք, նազանք, չքեղ հագուստ կապուստ կը փնտռեն, ազատ համարձակ տեսակցութիւններ, խօսակցութիւններ կը պահանջեն, միասին կը խաղան, կը զուարճանան, կը ճաշեն, կը ճեմեն, գովեստներ ու սիրոյ արտայայտութիւններ կը շռայլեն, միով բանիւ կը կրթեն, և յետոյ, երբ յագուստ տան իրենց հաճոյից, երբ այլ եւս նոր հեշտանք մը չը կրնան զգալ, կը հեռանան խեղճ արարածներէն, բամբասանաց ենթակայ, գրեթէ անուանարկ ու անյոյս լքանելով զանոնք և երթալ ամուսնանալով այն աղկանց հետ որ ամենէն ծանր դրնով կը գնեն զիրենք:

Գաւառաց մէջ գտնուող մի քանի երիտասարդք գուցէ իրենց ճաշակին յարմար աղջիկներ ուզեն մօտերնին. այս իրենց պահանջումն արձագանք կը գտնէ Հայ լրագրութեան մէջ. «Ուր են, թող գան այդ ամուսնանալ ուզող երիտասարդները, Պոլսոյ մէջ, Իզմիրի մէջ աղջիկներ չափ կան, պատրաստ՝ իրենց ձեռք տալու»:

Ա. Ա. ՍՈՒՐԵՆՆԱՆ

ՁԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐԸ

Մարդուս մէջ մի միայն անասնական կեանք տեսնող, մի միայն մարդուս այդ կեանքը գգուող, չոյող և անոր զարգացմանը սգի ի բռնի աշխատող զբաղիտաց դասակարգի մը ներկայացուցիչը զայրացած է թէ՛ ինչու երեւան եկած են ուրիշ կարգ մը զբաղէտներ, որոնք կ'աշխատին բարուց ապականութենէ զգուշացնելու ժողովուրդը, ընտանեկան բարոյական անաղարտ պահելու և հետապնդելու մեր ժողովրդեան մտաւոր ու բարոյական կրթութեան: Չայրացած է, և գրականութեան ու լրագրութեան բարձր ու շինիչ նշանակութիւնն ըմբռնող և ըստ այնմ գործող զբաղէտները «կեղծաւոր, չարամիտ, գծուծ ու գաճաճ» անուանելով, ցատամբ կը հարցունէ — ամբաստանութիւնն իւր վրայէն նետելու համար — թէ «արդի հայ ընկերութիւնը արդեօք իրաւ հակամէջ է ծայրագոյն մոլութեանց և գրականութիւնը միջնորդ մըն է լրջութեան և ժողովրդեան միջեւ», և թէ «սեռական բարոյախօսներու անհրաժեշտ պէտք մը ունինք»:

Այս հարցումները ընդին սովորութիւնն է չը գրել որ եւ է յօդուած՝ առանց անոր մէջ մոցնելու որ և է խեղաթիւրումն, որ և է ստուծութիւն, որ և է զբաղարարութիւն: Այս անգամ ալ, հաւատարիմ իւր մեքոսին, հրապարակի վրայ բացուած բարոյախօսական պայքարին մէջ՝ պարտութիւնն իրեն համար անխուսափելի տեսնելով, փոխանակ ճակատաբաց իւր սկզբունքը պաշտպանելու, ուրիշ բան չգտնելով ընելու բայց եթէ ապաւինիլ նմանօրինակ հնարքներու: Որպէս թէ մեք և մեզ համար զբաղէտք՝ արդի հայ ընկերականութիւնը հակամէջ ցոյց տուած լինիմք ծայրագոյն մոլութեանց, և գրական-

նութիւնը միջնորդ՝ լրջութեան և ժողովրդեան միջեւ: Ասիկայ բացարձակ զբաղարարութիւն է և ընթերցողաց միտքերը չփոթեցնելով պատապարտութենէ խուսափելու հնարամիտ միջոց: Յարդ՝ այդ խմաստով և ոչ իսկ տող մը հրատարակուած է Մալիկի մէջ. «Թո՛ղ մօտանանիշ ընեն մեզ, եթէ կայ»:

Մենք բողոքած եմք միայն և միշտ պիտի բողոքեմք անձա՛հ ընթացքին դէմ մի քանի հրապարակագիրներու՝ որոց պարագլուխը կը հանդիսանայ վերոյիշեալ զբաղարարութեան հեղինակը, և որոց՝ հանրային բարոյական ասպականելու և հին ժամանակաց մարդկային անասնական կեանքն վերադարձուցանելու հետամտող գրութիւնները կը մնան հրապարակի վրայ, զորս ի հարկին կարող եմք մի առ մի յերևան բերել: Մեր միակ նպատակն եղած է ժողովուրդը զգուշացնել մոլութենէ և անոր բարոյականը խանգարել ու զոյննելու աշխատութիւնը ի գերեւ հանել:

Այսպիսի նպատակ մ'ընդգրկելով և առայն աշխատելով, կը կարծէինք աղնիւ և օգտակար գործ մը կատարած լինել, բայց անհա՛մեզ կ'ըսեն թէ՛ «կեղծաւոր, չարամիտ, գծուծ և գաճաճ» մարդու գործ է մեր ըրածը. մեր սոյն նպատակէն հրաժարելու եմք եղեր, վասն զի սեռական բարոյախօսներու անհրաժեշտ պէտք չունիմք եղեր (տակաւին), քանի որ հին ժամանակաց սեռական անբարոյականութիւնը վերականգնանցած չէ տակաւին. թողնու է եղեր որ մեր հերոսներն արձակ համարձակ տարածեն սեռական անբարոյականութիւնը, Հայ մարդուն անասնական կողմը զարգացնեն և անոր մօտամանց ու զգացմանց միակ առարկայն այդ անասնական կեանքն ընեն տակաւ, մինչեւ որ վերականգնանցեն այն անդրձեզեզեան ժամանակըն յորում կարելի էր անհրաժեշտ գործել ամէն անաւակութիւն:

Այդ հնօրեայ ժամանակներն, ուր մարդիկ ՄԻՍՅՆ անասնական կեանքով կ'ապրէին, հաղարաւոր տարիներէ ի վեր անհետացած են: Լրագրութիւնն, եթէ այն ժամանակ գոյութիւն ունենար, գուցէ կարող էր այդ անասնական կեանքն ևս առուել զարգացնելու կոչուած համարիլ ինքզինքն: Այժմ մարդիկ կ'ապրին ոչ իրերէ անասուն, այլ իրերէ գաղափարական արարած, և գրականութեան ու լրագրութեան կոչումն է միայն և միայն զարգացնել մարդոց գաղափարական և բարոյական կեանքը: Ինչ ահագին տարբերութիւն ձեր և մեր միտումներու միջեւ: Մենք մեծ հաւատ ունինք որ թեթեւաբարոյներու փոքրամիտ մաս մը միայն պիտի ունենաք դուք ձեր կողմը, իսկ մենք մեր կողմն ունինք արդէն և միշտ պիտի ունենանք ազգին բոլոր հասկացող, զարգացած և լուսավոր գործողներն, մեր կողմը պիտի ունենանք նաեւ բոլոր պատուասէր և պարկեշտ Հայերն որ ազգին ամէնատուար մեծամասնութիւնը կը կազմեն:

Յ. Գ. Փ.

ՍԻՄՈՆ ԳԱՐԱՄԱՃԵԱՆ

ՆՈՐ ԲԱՌԱՅԻՐԲ Հայերէն լեզուի

Կեդրոնատեղի Պալենց դրատուն, Չաքմաքճըլար եօգուշու թիւ 20: Գին 15 դրշ.

Ը Ն Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ս

Մեծարգոյ խմբագիր

Ծաղիկի վերջին թուոյն մէջ հրաւէր կը կարգաք ժողովրդին բարեոյն ճշմարտագէտ նախանձախնդիր անձերու, որպէս զի ընտրութիւն մ'ընեն մեր ժողովրդին աւանդական առաքինութեանց և յատուկ առողջ սկզբունքներուն վրայ հիմնուած զարգացման մը և անոր հակառակ՝ ոմանց աղմկոտ գործունէութեամբ ցոյց տուած ուղղութեան մէջ:

Ձեր հրաւէրը ամէն ողջամիտ անհատի վրայ բարեգէպ և բերկրական տպաւորութիւն մը գործեց, զի շատ մօթերու մէջ միմիայն ազգման արտայայտութիւնն տրուող ձայնն եղաւ:

Ընտրութիւնը չափազանց դիւրին է, վասն զի ընտրելիներէն մէկը, ինչ որ հնար էր՝ ըրաւ ողջամիտներուն առջեւ խորշելի ըլլալու համար:

Այլ չա՛տ կրթնեցան մեր ժողովրդեան ծանօթ գիւրախարութեան և իւր կարծիքն արտայայտելու անփութութեան վրայ: Կարծեցին թէ ամէն ինչ կրնային կլլեցնել, բաւական էր որ Ֆրանսական մեծ ազգին գլխիւններէն թափթիւղի չիքութեամբ ոսկեջրեն հասարակութեան հետաքրքրութիւնն իրենց քաջալերութիւն համարելով, կարծեցին թէ կրնային պարծիլ քիչ առենէն թէ ամէն բան փոխած են հիմա իրենց ուզածին պէս:

Բայց ալ կարելի չէր զբօսանքի աչքով նայիլ այն բաղդախնդիրներուն որոնք ժողովրդականութիւն չահլի կը փնտռին՝ ժողովրդին մէկ դասին երեսպաշտութիւն, միւսին անարգանք ընելով և այս խտրութեամբ իրարու գէմ վիճեցնելով՝ իրրեւ թէ պարտք չըլլար նպատակ ունենալ ամէն դասերուն ալ հաւասարապէս զարգացումը և բարձրացումը այն «փոնար» մակարդակէն, ուր հասած են մեր բարձրը», ինչպէս կը գրէ Չօհրապ, իր ուղիւ դատմամբ: Սակայն դարձեալ իրենք չէ՞ն որ մեր ժողովրդին վերին դասին դէմ ոգորելէ ետքը, անոնցմէ ոմանց համար ունեցան մարդահաճոյ շեղումներ, (բացառական բարոյական, այս ալ անշուշտ) զոր արժանապէս նշաւակեց Մասիս:

Թէպէտ զբաղիտական թեթեւ պաշարով ճամբայ ելած, որ հաղիւ զուաճալի մէկ երկու քրօնիկ գրելու կամ անմիտ յարձակումի մը գռեհիկ ձեւ տալու կը բաւէր, չտեսա՞նք որ չքաղուեցան աւելի զուարճալի գառնալէ՛ իմաստասիրական եսին ու լեզուական խնդրի վէճերուն մէջ հրելով իրենք զիրենք (1): Ասոնց մէջ իրենց գործած խղճալի տպաւորութիւնը չջանացի՞ն պարտկել՝ յարձակումով ծանօթ գրադէտներու դէմ, ինչպէս Եղիային դէմ, որ իր հոգեկան հակումներով, մտաւոր խառնուածքով և գրագէտի բնազարմ բազմակողմանի յայտնութիւններով 1872-1885 ամբողջ երիտասարդութիւն մը տիպարած ու վարած է, թէպէտ հիմա թերեւս նոյնքան հզոր ազդեցութիւն չընէ մեր վրայ, իրաց բնական փոփոխմամբ, որմէ իրեն ալ ներգործուիլը

(1) Այն աստիճան յայտնի էր իրենց գրադիտական ազդեցութիւնը որ Բասըալի մէկ իմաստասիրական խորունկ և գեղեցիկ խօսքը իրենց միայն պատշաճելիք դռեհիկ իմաստով լրջեցին:

տեղ տեղ զգալի կ'ըլլայ իր գործածներուն մէջ :

Մուսայ, ունեցան մեծ օգուտ մը : Օժտեցին ժողովուրդը՝ բարոյականի նոր սահմանով մը, որուն մէջ իրրեւ ոգորմելի նախապաշարումն տեղ չտրուեցաւ երկու սեւերու յարաբերութեանց մէջ նկատուելիք բարոյականին, ամուսնական կապերու սրբութեան, ընտանի յարկին մաքրութեան, զորոնք ցարդ մեր պարծանքը գիտէինք, բայց կ'երեւայ թէ ծաղրելի բաներ են ագոնք, օլի բաներ չեն : Սեւական բարոյական, ինչ ստորին բան :

Չէ՞ որ մեծ բանաստեղծ մը ըսած է . «Անոնք կը ծաղրեն տուները որոնք փողոցներն ունին միայն իրենց բնակարանն» :

Թերեւս այս նոր բարոյականէն դուրս սահեցուն նաև սկզբունքներու անկաշառութիւն, հաւատարմութիւն՝ յանձնուած աւանդից մէջ, հաշիւներու մէջ, և այլն : Գիտենք որ բարոյականի աճարարները կրնան դիւրաւ բարոյականի այլ և այլ ձեւերուն գտնել հոլովումներ և օր մըն ալ թերեւս մերժել, իրրեւ նախապաշարում, նոյն իսկ գոյութիւնը բարոյականի, որ նոյնն է իր ամէն ճիւղերուն մէջ ալ :

Այս պատճառաւ, պատուոյ և խղճի տէր անձանց համար վարանում չկրնար ըլլալ իրենց համակրութիւնը նուիրելու՝ ուղիղ և առողջ սկզբունքներն ամրապնդելու հրապարակագիրներու :

Կը շնորհաւորեմ զՁեզ :

ԳԱՌՆԻԿ ՅՆՏՐԳԼԵԱՆ

Բ Ա Ղ Դ Ա Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Յակոբ Պարոնեան իր տեղակալներն ունեցաւ . բայց իր յաջորդը տեսնելու յոյսն առ տակաւ կ'սկսի պակսիլ . շատ փորձեր եղան իրր թէ մտացի, նուրբ և սուր գիւտերով այս զաւեշտի մեծ հանձարին մերձենալու . բայց բազմաթիւ թիւերը կը ցուցնէ թէ հեռաւորութիւնն անհուն է, անդունդ կայ Պարոնեանի և իր տեղակալներուն միջեւ . Պարոնեան արծիւի աչքեր ունէր, անբաւ խորութեան մէջ կը սուզէր ու մեծ ճշմարտութիւնները կը գտնէր, անսրտգիւտ բարոյախօսի վարդապետութիւնն և իւր համատարժանապատուութեան հաւատքն ունէր, յարգանք կ'ազդէր իւր ուղղամտութեան, վեհարտութեան համար . իր տեսութեամբ մեծ գրագէտը մեծ հոգի ունենալու է, մանաւանդ ծաղրանկարներու և զուեշտներու մէջ . գրագէտը կ'իյնայ իր բարձրութենէն, հտպիտ մը, միմա մը կը դառնայ, երբ յարուցեալ խնդրոյ մ'իմաստախրական, հանրային կողմը չկրնալով ըմբռնել, կամ ուղեւով խոյս տալ անկէ, ընթերցողին ծաղրը շարժելու ճիգ կը թափէ : Ամենէն հոստարակ դասակարգ մը կայ արդէն, տգէտ, գծուծ, սինլքոր, որ կը ծաղրէ ինչ որ չկրնար յաղթահարել : Պարոնեան Օրթագիւղ բնակելով, այդ դասակարգը մօտէն կը ճանչէր, և երբէք իր գրութեանց մէջ յաղթահարութիւն ծածկելու համար ծաղրածութիւն չըրաւ :

Ամուսնական օրէնքին հրատարակութեան առթիւ մեր գրած կարգադրելի հաշիւ մը յօդուածին պատասխանել փորձող խմբագիրն, որ ընդ երկար Օրթագիւղ բնակած

ըլլալով այդ ծաղրածու դասակարգին պատահած է անշուշտ, այս առթիւ եւս հաստատած է թէ, իւր գրութեաներով՝ առ առաւելն կարող է հիացնել ծաղրողեան սինլքոր դասակարգն, այլ իւր պարտուց գիտակցութիւնն ունեցող և իւր պաշտօնին վեհութիւնն ըմբռնող հրապարակագրի բարձրութեան երբէք չը պիտի կրնայ հասնիլ : Ընդունակ է նա՛, այո, ծաղրելու, բայց անկարող է ընդհանրելու մեր միտքն առաջարկեալ խնդրոյն վեհութիւնն ու կարեւորութիւնն ըմբռնելու համար . իր ծաղրաշարժութեան մէջ չեն նշմարուիր խմբատարական քրննութիւն, սկզբունքի պաշտպանութիւն, արժանապատուութիւն և լուրջ դատողութեան հիմունք . իր գրութիւնը կարողացողները քիչ մը կը խնդան, բայց եթէ թեթեւամիտ չեն, խորհելէ յետոյ կարծես կը զղջան խնդացած ըլլանուն համար . տափակ կը գտնեն դրուածքը, վասն զի ոչ մի խնդիր չուսումնասիրեր, յագուրդ չտար ոչ մտայ, ոչ սրտի :

Պարոնեան կը յարգուէր իր ծաղրաշարժ զուեշտներուն համար . իսկ սա՛յդ յարգանքը չէ կարող ազդել անկեալ վիճակ մ'է այս իրեն համար : Պարոնեան ծաղրին մէջ լրջութիւն կը գտնէր, իսկ ինքը լուրջը ծաղրելի կ'ընէ : Տարբերութիւն ճաշակաց, բարուց և ոճոյ :

Ա. Ա. ՍՈՒԻԵՆՍԱՆ

ԹԻՓԼԻՉԻ ԳԵՏՈՒՆԿՈՒԹԻՒՆ

Թիֆլիզի բուսական թերթի մը խմբագիր-հրատարակիչ Պ. Խաչատուրով և Նոր-Դարի խմբագիր-հրատարակիչ Պ. Սպանդար Սպանդարեանի միջեւ ծագած խնդիր մը հետզհետէ մեծ համեմատութիւն ստացած է . տեղւոյն ժողովրդեան մէջ այս առթիւ պտտած զրոյցներն և ցուցուած եռանդը կը յայտնեն թէ խնդիրն իւր մասնաւորութենէն ելած ու հանրային հանգամանք առած է :

Տարիներ առաջ Պ. Սպանդարեան կարօտելոյ բաշխուելու համար հանգանակութիւն բացած և գոյացեալ արդիւնքը կառավարութեան միջոցաւ հասուցած էր որդեալ վայրը . իր հակառակորդ մէկ երկու Հայ թերթեր, այն ատեն ուղեւով հասարակութեան առջեւ կասկածելի ցուցնել գինքը, կողմնակի ակնարկութիւններ ըրած էին, որպէս թէ հանգանակեալ գումարն ամբողջապէս իր նախատակին ծառայած չըլլայ . ի պատասխանի, Պ. Սպանդար հանգանակութեան ցուցակն արդէն հրատարակած լիւնելով, կովկասու կառավարչութեան պաշտօնական ստացագիրներն հրատարակեց ու խնդիրը փակեցաւ :

Վերոյիշեալ Պ. Խաչատուրով վերջերս նորէն կ'արժարծէ խնդիրը և կասկած զարթուցանող ակնարկութիւններ կ'ընէ իւր բուսական թերթին մէջ . քիչ յետոյ (93 յունուարին) ի Թիֆլիս տրուած պարահանդիսի մը մէջ երկու ոսոխներն իրարու կը հանդիպին այն միջոցին՝ յորում Պ. Խաչատուրով քանի մ'անձանց առջեւ կը չարախօսէր Նոր-Դարի խմբագրին վրայ . այս վերջինը կը մօտենայ իրեն ու կը հարցունէ թէ ինքն է խմբագիրն որ իր դէմ վատահամբաւիչ ակնարկութիւններ ըրած է . հաստատական պատասխանի մը վրայ՝ Պ. Սպանդարեան քանի մ'ապտակ կ'իջեցնէ ոսոխին, որ ծեծէն

փախչելով հեռիէն անասելի հայհոյութիւններ կը տեղայ :

Բիւլալը, որու անդամակից էին երկու ոսոխը, և որու անդամոց մեծ մասն հակառակ էին Պ. Սպանդարի, փութանակի գումարուեցաւ ըստ կանոնի այս երկու անձինքը պատժելու համար : Պ. Սպանդար, կանխելով իրեն դէմ արձակուելիք վճիռը, Բիւլալի անդամակցութենէն իւր հրաժարականը զրկեց, որ մերժուեցաւ : Բիւլալի անդամը, բուռն վիճաբանութենէ և բանակրուէ ետք, առանց երկու կողմն հրաւիրելու, առանց իրենց նկատմամբ կատարուելիք դատաստանն յառաջուց իմացնելու, առանց վերջնական կոչում մ'ընելու որ գան ինքզինքնին արգարացնեն, Պ. Սպանդարի համար Բիւլալի անդամակցութենէն իսպառ հրաժարեցուցման և Պ. Խաչատուրովի համար միամսեայ արտաքսման վճիռ արձակեցին :

Այս ամէն իրողութեանց հանդէպ կը խորհինք թէ Թիֆլիզի Հայ Ինստիտուցիան ալ վարակեալ է ախտէ մը զոր ուրիշ տեղի հայեր ունին, այն է ամբաստանեալը չլսել, զայն դատապարտել և անոր չթողուլ ու է միջոց՝ ինքզինքն արգարացնելու :

Բաղաքակրթութեան զգեստն ու շարն ունինք միայն :

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Գ.

Աղջկան բնական տաղանդներին

Աղջիկ Արմենակ,

Չ. Ի բնէ ինչ են աղջկան մը տաղանդութիւնները ֆիզիքական, բարոյական եւ մտաւորական տեսակէտով . այս մասին իմ անձնական գիտողութեանց արդիւնքը միայն պիտի հողորդեմ քեզ : Եթէ, առանց նախապաշարուելու գրածներէս, ազատ մտքով դուռն ալ դիտես քու շուրջը, և եթէ ուրիշներ ալ իրենց շուրջը դիտեն, վստահ եմ, միևնոյն դատողութեան պիտի յանգիլք ամէնքդ ալ :

Ա. Փափուկ է աղջկան կազմուածքը . հետեւաբար . ֆիզիքապէս տկար է նա միջապայի ազդեցութեանց տոկաւու . ցրտէն կամ տաքէն կ'ազդուի շուտով . սաստիկ ձայն մը, որոտման գոգումը զոր օրինակ, կը բաւէ ցնցել զանի . նօթութեան ու ծարաւի իշխանութիւնն աւելի՛ գորաւոր է անոր վրայ, և սակայն նոյնքան աւելի վազանցիկ է այդ տառապանք անոր համար . զգայական հոճոյից մէջ բուռն է, բայց դիւրամօք :

Բ. Բարոյապէս՝ դիւրազգած է ու յողդողդ . զոյգ մը բառ կը բաւէ ի խոր խոցել զանի . զոյգ մը վայրկեան կը բաւէ փարտուել այդ խոցը . արտասուացը մէջէն կը տեսնես ժպիտը իր շրթանց վրայ՝ ինչպէս ծիածանը երկնից երեսին վրայ, ամպերու մէջէն :

Երեւի ու նմանիլ . ահա երկու հակամիտութիւններ որք խիստ զօրաւոր են անոր բնութեան մէջ . երբ փոքրիկ աղջիկը դեռ նոր ստք կը դնէ դպրոցէն ներս, արդէն վաղուց, իբր բնաղդ կարծես, սոյն հակա-

միտութիւնը հաստատուած են ի նմա խորապէս . մոգական լապտեր մըն է ան , տակերատիպ մը՝ սիրուն , հմայիչ , զբօսեցուցիչ :

Գեղեցկին սէրը , որ բնածիր է առ վայրենիս անգամ՝ զօրեղ շնչո մը ունի աղջկան սրտին մէջ . փոքրիկ աղջկին՝ իր խամաճիկն (պէպէ՛ք) հագուեցուցած տառն՝ ցոյց կուտայ արդէն գեղեցկի նախնական ճաշակ մը . գեղեցկի , վայելուչ կը հագուի ինքն ալ , մանկատի աղջկի . բայց ասոր շարժումները յաճախ հանրային կարծիքն է և ո՛չ թէ այն ագնիւ հաճոյքը զոր կ'զգայ մարդ գեղեցկիկը դիտելով ու զայն վայելելով . վայելչութիւն , կիրթ ճաշակ ա՛յն տառն աւելի արբամագիր է աղջկի . իր վրայ երեւցնելու , երբ պիտի գնէ զանոնք ուրիշներուն ի տես : Երեւի՛լ , եւ ո՛չ ինքի՛լ :

Մեծամիտ է աղջկի թէ՛ պատուասէր . կը վարանի մարդ որոշել . ամէն բան դիտէ օրիորդիկը . ամէն կատարելութիւն ունի . քիչ մը եւս , և ահա օրիորդ մըն է խօսուն , զուարթուն , սիրելի ու նազելի . ինչ հարկ ազգարարել անոր իր թերութիւնն , յանդիմանել զինք , նոյն իսկ խրատել . միթէ իր արժանապատուութեանը դէմ չե՞ն ասոնք :

Որովհետեւ երեւոյթն ամէն ինչ է անոր համար , որովհետեւ աւելի ձեւին կը յարի քան էութեան . ուստի՝ իբրեւ մանուկ՝ զիրահաւան ու դիւրախար է . ի՞նչ մը եթէ ժողով , հրեշտակ մը եթէ՝ անտարբեր նայի անոր , կը մերժէ , այո՛ , կը մերժէ՝ հրեշտակը , գրկաբաց կը գրմէ ի՞նչ ժանիքէն կախուելու , անոր թոյլն իբրեւ նեկտար խմելու :

Ինչ ինչ ընկերային զրկանքներ , նախապաշարունակներ ի բնէ կեղծաւոր ըրած են աղջկի . ընկերութեան մէջ , ոսկեզօծեալ դեղաշատ մըն է ան շատ անգամ :

Վերջապէս , պճնասիրութիւն , ցուցամուրթիւն եւ նախանձութիւն որոշիչ հանգամանքներ են աղջկան վրայ . անոր գործունէութեան գլխաւոր շարժումներն այս կրքերն են կը բղրի շատ անգամ . և ինչպէս այդ կրկն առարկայները յեղյեղուկ , նոյնպէս ալ անհաստատ է անոր կամայը զսպանակն :

Գ . Մտապէս , աղջկունք՝ դեռ արթունքի չհասած՝ շատ աւելի նրբութիւն , սրբութիւն ունին , և հետեւաբար շատ աւելի արագ կը յառաջդիմեն քան համատի մանչերը . այդ չընենք ետք , հաւասար պայմանաց մէջ , գերակշռութիւնը կը հակի մանչոյ կողմ . ասկէ զատ , աղջկին ունի վառ երեւակայութիւն և երազող միտք :

Թէ և սուր և արագ է ըմբռնումը , բայց դատողութիւնը տկար է . և տիկին նէքէր իրաւա՛մբ ըսած է կանանց համար թէ՛ անոնց մտքին մէկ մասը պէ՛տ է վարժուի սպասել միւս մասին :

Արդ , այս դիտողութիւնը բաւական յայտնի կերպով ցոյց կուտան որ՝ եթէ աղջկանց դատարարականութիւնը արթուն , չըրջահայեաց , իմաստուն հոգածութեան առարկայ չըլլայ , եթէ անոնք բնածիր տրամադրութիւնները չուզուին , չհրահանգուին ու տրամախոհութեամբ չզուգորդուին , աղջկիներն անկարող պիտի ըլլան՝ ո՛չ թէ միայն իրենց ապագայ պաշտօնին պահանջները գոհացնելու և ներդաշնակային կեանքի մը սփռելիչ քաղցրութիւնները վայելելու , այլ մինչեւ իսկ իրեն աստիական անհաս

ապրելու իրենց արժանապատուութեան կատարեալ պահպանումը :

Թէ ինչպէս կարելի է պատրաստել զանոնք այդ ներդաշնակային կեանց՝ պիտի կազմէ յաջորդ նամակիս նիւթը :

Մնամ քոյդ
Սեղոմիչ

ՄԱՄՈՒԼ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

Մամուլը , մանաւանդ պարբերական մամուլը , ոչ միայն հասարակաց կարծիքների , ձգտումների արտադրիչ է , և այլ առաջնորդ : Նա ներկայումս այնպիսի զօրեղ ազդեցութիւն ունի հասարակական մտքի հոսանքին վրայ , որ ոչ մի խնդիր առանց նրա մասնակցութեան չէ լուծուում , ինչպէս ոչ մի միջազգային նշանակութիւն ունեցող խնդիր՝ առանց մեծ պետութիւնների փոխադարձ համաձայնութեան՝ իւր լուծումը չէ ստանում :

Սակայն մամուլի ձայնը զօրեղ է միայն այն ժամանակ , երբ նա անկեղծօրէն , լոկ հասարակութեան շահն ի նկատի առնելով է հնչում , երբ նրան առաջնորդում է լոկ պարտականութեան զգացմունքը և հետո է անձնական , դժուած շահերէ :

Ահա ինչի՞ համար ներկայի հրապարակախօսից պահանջում է որ , բաց ի զարգացումից , ընդհանուր կրթութիւնից , ստացած գիտութեան պաշարից , լինի և ազնիւ եւ բարոյական և հասարակամ : Հրապարակախօսը ոչ միայն պիտի քարոզէ , հապա և գործէ , խօսքը զուգորթաց պիտի լինի կեանքին :

Մենք շարունակում ենք կարգաւ , հաւատ ընծայել այնպիսի թերթերի , որոնք սխեսմադիքաբար խաբում , մոլորեցնում են զմեզ՝ ստութիւններով կերակրելով : մենք ամենայն օր տեսնում ենք , թէ ինչպէս օրը ցերեկով , հրապարակով կեղծում են գէպքերը , անուանարկում , հալածում են հասարակական գործչին՝ առանց մի հիմքի , առանց մի դրոյական բան ասելու , լոկ նախանձից , դժոխային սեւ նախանձից ու անձնական թշնամութիւնից դրդուած , խեղաթիւրում են իրողութիւնները , շոյում են ստորին կարգի հասարակութեան զգացմունքները , փառաբանում են այս , հայհոյում են այն՝ կուսակցական ամենաանեղ հաշիւներից առաջնորդուած . մենք այս բոլորը տեսնում ենք և դարձեալ շարունակում ենք կարգաւ այդ թերթերը , դարձեալ հասարակութեան մէջ ընդունում ենք այդ բարոյական դիւրծիւններին , որոնք իրենց ամբողջ կեանքով լոկ սուսթիւն են , կեղծիք են :

Լապուլէթ , որ Անգլիայի արմատական կուսակցութեան պարագլուխն է , իւր Truth թերթով շանթեր է տեղում ֆրանսիական մամուլի գլխին՝ Բանամայի խնդրոյն առթիւ նրա կաշառակերութեան համար : Բանամայի գործում է ինձ ամենից աւելի զարմացնողն , ասում է նա , «Ֆրանսիական մամուլի անամօթաբար ծախուելն է , որով գիտակցաբար խաբում է իւր բաժանորդներին : Ինձ զարմացնում են նաեւ այդ լրագիրներին ընթերցողները» : Ըստ Լապուլէթի , Անգլիայում այդ բանը անհնարին է : «Լրագրական հրատարակչներից ոչ մէկը մեր մէջ չէ՝ կարող կաշառուել ո՛չ ուղղակի ո՛չ էլ

անուղղակի կերպով . բաւական է որ կաշառակերութեան մի փաստ հրատարակուի , դա կարող է ոչնչացնել ինչ լրագիր տեսն : Մեր հասարակութիւնը դադարելով նրան հաւատ ընծայելէ , կը դադարի նաեւ կարգաւ այդ թերթը» :

Այն տեղ մամուլն անքիթիթ աչքով հըսկում է հասարակական շահերին , զգուշացնում է վտանգից , քաջալերում է գեղեցիկը , բարին . անխնայ հալածում է կեղծը , անաղնիւնը , անբարոյականը : Իսկ հասարակութիւնն էլ աշխատում է բարձր պահել իւր հրապարակախօսին , խնամքով պահպանում է նրա պատիւը : Նա չի թոյլ տալ , որ իւր գեղեցիկ յոյսերի՝ ձգտումների ախոյեանը զրկարտեն , անպատիժ անուանարկեն — լոկ նախանձից և ստոր միտումներից՝ վարձկան դրիշներով :

Իսկ մե՞նք :

Մե՛նք . մենք բոլորս էլ համոզուած ենք , որ այս ինչ թերթն , օրինակ , միայն շինուած լուրեր է հրատարակում , խեղդատու կութիւններ է անում , փողոցային դայթակղութիւններով լցնում է իւր էջերը . մենք այդ բոլորը տեսնում ենք , գիտենք , բայց դարձեալ շարունակում ենք կարգաւ այդպիսի թերթը և նրա հրատարակչին ձեռք տալ , և ինչու :

Է՛հ , նրա համար , որ ինքներս էլ շատ հեռու չենք կանգնած յիշեալ թերթում նկատուած անձերից . նրա համար , որ ինքներս ենք սիրում աղմուկ , դայթակղութիւն . նրա համար , որ մեր ճաշակը չզարգանալով , արդէն փճացած է :

Ինչ որ մեզ եմք , մամուլն էլ այնպէս է ինձ :

(Նոր-Գարէ Բաղուած)

ՌՈՍՏՈՄ-ԲԵԿ

Բ Ժ Շ Կ Ա Կ Ա Ն

Խեղդուած կարծեցեալներ

Նորածին մանուկներ . — Շատ անգամ նորածին մանկանց միտը թոյլ , մարմինը պաղ կապտադոյն , ինչպէս նաեւ չրթունքներն ուռած , աչքերը դուրս ցցուած , լեզուն քիմքին կցուած և շնչառութիւնն ալ բոլորովին դադրած կը լինի . սոյն վիճակին մէջ մանուկը մեռած կարծելով ոյժտք չէ անխնամ թողուլ , մինչեւ իսկ եթէ յուսոյ նշոյլ մ'իսկ չերեւի և կամ ծնելէն կէս ժամ , մէկ ժամ անցած լինի . զի շատ անգամ տեսնուած է որ այդպիսիք մէկ ժամ վերջ ըսկըսած են ապրիլ՝ ձեռք առնուած ազգու միջոցներու շնորհիւ :

Նախ տղուն պորտը կտրելու է մի քանի կաթիլ արիւն վազցնելու համար , որու անմիջապէս կը յաջորդէ շատ անգամ շնչառութիւնը եթէ բերնին կամ շնչառական խողովակին մէջ մազաս չը կայ . զի սա կ'արգիլէ օդի ներմուծումը . այդ մազասը դուրս հանելու է պզտիկ մատով : Պորտին կտրուած տեղէն եթէ արիւն չը գայ , անմիջապէս տաք ջուրի մէջ դնելու է , ուր անպատճառ պիտի արիւնի և շնչառութիւնն սկսի . հակառակ պարագայի մէջ պէտք է ձեռքով կամ չոր ֆանէլայով կամ որ և է գրգռիչ ըմպելիով շփել նորածինն մարմինը . ուսերուն և երաստանին՝ ձեռաց թեթեւ հալուածներ տալու է , յետոյ մանկան ուրն-

գունքը գոցելով բերնին մէջ ջուր փչելու է գգուշութեամբ. յայտնի է թէ այս ամենը կատարելով հանդերձ բժիշկի զիմելն անհրաժեշտ է, զի յանձնապատանութեամբ կեանքի հետ խաղալն երբեք ներելի չէ։

Ձրոյ մէջ խեղդուողներ. — Ձգայագիրի և անշարժ վիճակի մը մէջ ջրէ հանուածնէրը բաց տեղ մը դնելու է՝ եթէ օդը կը ներէ. հակառակ պարագայի մէջ մօտակայ բնակարան մը փոխադրելու է նախ. յետոյ պէտք է քթին եւ բերնին մէջ գտնուող մազաներն դուրս հանել, գլուխը քիչ մը վար ծռել, անմիջապէս մերկացնել՝ լաթերը հանելով կամ պատռելով. ապա չոր և տաք լաթերու մէջ փաթթել. եթէ ստոնք չգտնուին, հիւանդը չըջապատողները պէտք չէ վարանին իրենց հագուստներով զայն փաթթելու։ Աշխատելու է շնչառութիւն հաստատել՝ քստէպ ստէպ կողերը ճնշելով. եթէ օդուտ մը չտեսնուի, պէտք է քթին ծակերը գոցելով բերնին ու ծգնապէս շունչ առլ. յետոյ թօղուլ որ ներմուծեալ օդը դուրս ելնէ։ Այս արուեստական շնչառութիւնն յարատեւութեամբ և քաջութեամբ շարունակելու է. միեւնոյն ատեն ուրիշ մ'ալ աշխատելու է հիւանդը տաքցնելու համար մարմինը շինել ձեռքով կամ ֆանեկայի կտորով և կամ որ և է գրգռիչ ըմպելիով. բայց եթէ խեղդուողը սառած ջուրի մէջ մնացած է, պէտք է այն ատեն տաք ջրով լեցուն չիւնը կամ տաք աւաղ և կամ տաք մոխիր դնել շուրջը։ Բոլոր այս միջոցները պէտք ունին յետին ծայր քաջասրտութեան և յարատեւութեան, մինչեւ իսկ եթէ ջրահեղձը ժամերով ջուրին տակ մնացած և կամ դուրս հանուելէն վերջ Ժամանակ մը անխնամ թողուած լինի, երբ հիւանդին վրայ կենդանութեան նշաններ երևին, այն ատեն գինի կամ որ և է ոգելից ըմպելի տալու և մնացեալին համար բժիշկին սպասելու է։

Հիւրի

ԾԱՂԻԿԱՆՑ ԼԵՁՈՒ

- Ահա թէ իւրաքանչիւր ծաղիկ ինչի խորհրդանշան է։
- Հալարջ, « ամենուն հաճելի էք » ըսելու.
 - Հաս մանանխոյ, անտարբերութեան.
 - Հինգբերքեան մանիշակ, (հէրճայի մէնէքէ) « միտքս կը գրաւէք » ըսելու.
 - Հիպասիկեան հալուէ, (սարը սապըր), վստահութեան.
 - Հիրիկ, « ձեզի համար լուր ունիմ » ըսելու.
 - Հնգասերեւ, (պէշ փարմաք), մայրական գորովոյ.
 - Հողմախոս, (գըրլանկըձ օթու), ապագայ ուրախութեան.
 - Հուսամ, (լալանտա), անվստահութեան.
 - Հրանուկ, (տիւլիւն չիչէյի), « հրապոյրներովդ աչքերս պարտեցան » ըսելու.
 - Զիքեւնոյ ճիւղ, խաղաղութեան,
 - Զիւնաձայիկ, « լաւագոյն օրերս անցան » ըսելու.
 - Զուաձայիկ, (սալէպ), դեղեցկութեան մը.
 - Մարդի, (հօճա եւ միւլի աղածը), յարգանք և սիրոյ.
 - Մամուռ, մայրական սիրոյ.
 - Մայր, գթութեան.

Ս. Գ.

ԱՐՏՈՒՐ ՄԱՆԱՆ

Դեռ կ'արձանուէր... եւ իւր աչքունքն կ'ապուսակ

Կը շողային գոյգ մ'արձանուաց կաթիլի տակ. եւ այդ աչաց մէջ էր երկինքն իր աստղերով, իր կապուսով, արեալոյսն ալ իր ցօղերով։

Իր խարսեաւ հերք ցանուած վերայ նակսին սիրուն, Ձոր պննել էր գոյգ վարդերով գոյքը գարուն. Կը սփռէին զայն քաւանցիկ զերդ ամպի ոսկեայ, Ձորս վերջալոյսն հորիզոնին կապոյտ կուսայ։

Է՛ր այդ արցունք... է՛ր այդ հաւաչ, սիրուն մանուկ, երբ կը ծլի դեռ նո՛ր կեանքիդ ծաղիկ փափուկ. ձամբուդ վրայ մինչ սփռուած են շուշան, վարդ, է՛ր մըքագնի նակասդ նրման գարնան զլւարք։

Այժմէ՛ն արդեօք կ'ուզես վարժիլ դու արձանուաց, Գուեսկելով քէ քո բաժին տառապանաց Պիս՝ ունենաւ եւ դու, աւա՛ղ, յաշխարհի աս, Յորում չըկա՛յ երջանկութիւն, կեանք բարեբաս։

Այժմէ՛ն գիտես ք'օր մը նանչես պիտի դու վիշտ, Յա՛ւ, որք մըքկեմ ասս մեր հոգին եւ սիրքն միշտ. երբ երբէք կենաց դերուկ նամբէն վարդեր Քաղես, ձեռքերդ պիտ'արիւնեն սուր սուր փուլեմ...։

Դեռ կ'արձանուէր... Է՛անա վազեց շուտ իր մայրիկ, Դրկեց ըզնա, զուաւ բերնին բիւր համբուրիկ. Մօրն համբոյր, գերդ գարնա՛ն արեւ, հետեւ կ'ըմպէր Այսին վարդից վերայ փայլող սրտին ցօղեր...։

Եւ կուտար նէ գոյքս անուններ սիրուն մանկան, Ձորս ըսեղծել գիտէ միայն սիրտ մայրական. Ննջեց մանուկն անդ իր մօրկան ի գիրկ երնուտ, Մի՛նչ մայրն իրեն կերգէր մեղմիւ օրօ՛ր աւուտ...։

ՄԱՐԻ Գ. ՊԵՅԼԵՐԵԱՆ

ԱՐԻԿԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Արիկեան Թուրքերէն Բառարանին նըկատմամբ մասնակի քննադատութիւն մը հըրատարակեցի և Մելիտոսեան էֆէնտիի կողմանէ դատաստան մը երեւցաւ ձեռքիէի Շարգիէի մէջ։ Անձնականութեան հետ գործչունեանով ինձ դէմ եղած նախատանաց և հեղեւութեանց չը պիտի պատասխանեմ, այլ պիտի մոնեմ ուղղակի խնդրոյն մէջ։ Միայն չը պիտի կրնամ այս առթիւ չը յայտնել զարմանքս որ ինձ պատճառեց ուրիշ

թերթի մը խմբագրապետն որ դատաւիտեց զիս՝ սոյն խնդրոյ առթիւ ի դէպ յանդէպս խորհրդածութիւններ ընելով։ Որո՞նք մտքէն կ'անցնէր թէ իւր հաւանած, հիւրընկալած յօդուածին ի վերջոյ ինքը պիտի ըլլար պարսաւադիրը, և պիտի սպառնար թէի. ոչ տաճկագէտ — քննադատական չէնք գրչի մէկ հարուածով քանդել։ Այս զարմանալի երեւոյթին շարժառիթը մեզ անծանօթ կը մնայ։ Սակայն քանի որ մասնագէտ մը չըլլալը ինքը կը խոստովանի, իւր արձակած մեծագոյնը վճիռներն ալ իրենց նշանակութիւնն ինքնին կը կորսնցնեն։ Խմբագրապետ էֆէնտին տաճկագէտ մը չըլլալուն չափ մոռացկոտ ալ ըլլալ կ'երեւի. կ'ուզէ՞ որ մի առ մի թուեմ այն անձանց անունները որոց առջեւ զիս շնորհաւորած է լեզուին մէջ ունեցած հմտութեանս համար, և որ աւելին է, քանիցս առաջարկեց անկարողիս՝ Օսմ. գրականութեան մասին յօդուածներ գրել։ Արդ կ'ամ ինքը լեզունին անհմտ է, և կամ իր յայտարարութեանց մէջ անկեղծ չէ, ինչ որ պատիւ չը բերեր երբէք հրապարակագրի նուիրական պաշտօնը ստանցնող անձի։ Թէ որ ինքը մասնագէտ մը չըլլալով հանդերձ, ինչպէս կ'ըսէ, սոյն բառագրքին արժէքը կը գնահատէ և իրօք կ'ուզէր անոր կարեւորութիւնը գգացնել հասարակութեան, առանց քննադատականի մը սպասելու կրնար իւր ճարտար գրչաւ ներբողներ կարդալ անոր վրայ։ Եթէ ինչ ինչ հանգամանքներ կարեւոր են քննադատի մը, խմբագրի մը համար ալ անհրաժեշտ պայման են ուղղամտութիւն և ճշմարտասիրութիւն...։

Բուն խնդրոյն դառնալէ առաջ, եղած անկարկութեանց ի պատասխան հարկ կը համարիմ նաեւ յայտնել թէ, Արիկեան էֆ. ի միջոցաւ ո՛չ որ և է պաշտօն առած եմ, և ոչ ալ Ուսումնական Խորհրդէն ունեցած վկայագիրս անոր կը պարտիմ. ինք երբ Ուսումնական Խորհրդոյ անդամ եղաւ, նախորդ Խորհրդոյ օրով որոշուած էր արդէն ինձ վկայական տրուիլը։ Մնաց որ այդ վկայագիր իմ կարողութեանս միակ վկան չէ, քանի որ — պարծանօք և երախտագիտութեամբ կը յիշեմ — իմ անմահ ուսուցիչս եղած է Կայս. Լիսէի և Միւլքիէի բարձրագոյն կարգաց ուսուցիչ՝ բազմաճմուտ եւ քաջ տրամադէտ Մէհմէտ Զիհնի էֆէնտին. տաղանդաւոր գրագէտ Մուսլլիմ Նաճի էֆէնտիէն գրականութեան և նշանաւոր պարսկագէտ Շէյխ Ահմէտ Նուրի էֆէնտիէն Պարկերէն լեզուի դասեր առնելու բազմաթիւ ունեցած եմ, և այս անձերէ վկայագիր ևս ունիմ ի ձեռին։ Ուսումն. Խորհրդոյ վկայագիրն առած եմ պարզ ձեւակերպութեան մը համակերպելու համար։

Անցնինք այժմ խնդրոյ նիւթ եղած բառերուն։

Ինզրդադ շիճու բառը ուրիշ կարեւոր հեղինակաց հետ նոյն իսկ բժշկական բառարանն ալ չէ առած։ Նոյնպէս իսրիքաւր, իսքիսնաս, իսքիղնամ նորեւուկ, անպէտ բառերը՝ բաց ի հեղինակին զլրաւոր մէկ առաջնորդէն (Սամի Պէյ)՝ ոչ մի հեղինակ ընդունած է զանոնք։ «Թէալլի, քէսիլիաի նըման բառեր չեն դրուած բառարանին մէջ ըսած էի. ինձ ցոյց կուտան անոնց հոմանիշները։ Ուսանողը երբ տեղ մը այդ բառերուն հանդիպի, երկնային շնորհօք պէտք

է ուրեմն գիտնայ ատոնց հոմանիշները: Պակաս նշանակուած բառերէն արդարեւ երկու հատը միայն կը գտնուին: Մենք՝ ի սկզբան երկու հեղինակի բառարաններուն բազմաթիւ քննադատութիւնը ըրած էինք. ապա յօդուածը համառօտելու համար եղած առաջարկութեան մը վրայ՝ միայն մասերը դուրս ձգած ատեննիս, միւս հեղինակին մի երկու պակասները հապճեղով Գննադատականին մէջ մնացեր են: Բայց որպէս զի յայտմ հեղինակին պարտական չը մնանք, երկուքին տեղ ահա տասը հաւուրիչ պակասներ կը ցուցնենք, «Թէզուպու» (ունակութիւն), մէպի, դուբ (գորտ), քէսէյիւն (պարտական ըլլալ), մուրէֆէ, իքիքիսալ, էվէրմեֆ, իքիքիսալ, իդիքիսալ, միւրէֆէպուպի, ևն: Կը կրկնենք որ իզամ (զրկել) ալ գրուած չէ:

«Խպքիմա» Օսմ. լեզուին մէջ «չինել» իմաստով չգործածուիլ. այսպէս՝ արարերէն ոճին հետեւելով չկրնար ըսուիլ՝ Ֆիւլան ասէմ պիւ խանէ իպքիմա իքսի:

«Թէճնիս» չնշանակեր «նոյնաձայնութիւն», «օմոնիմ», այլ միայն «երկգիմուութիւն», «բառխաղ»:

«Թէմէթթու» ձեւաւոր իմաստով գործածուիլը կը պնդէ յօդուածագիրը, և կիւլիսթանէն ալ օրինակ մը բերած է որ աւելի մեր ըսածը կը հաստատուէ. (մէթթիլ միւսթիլինէ պիթուլի հաւասթիլի) խօսքին մէջ (միւթէմէթթիլ էլլէ) նիւթական իմաստով չըլլալը ինչպէս կրնայ հաստատուել. մանաւանդ թէ խօսքին շարունակութիւնը եղող (անըն խայրաթ ու հասնաթընըն սէվապընը գաթ գաթ էլլէ) բացատրութենէն բացայայտ կ'երեւի որ յատուկ իմաստով գործածուած է: Զինք յուսար որ ուսուցիչ մը «աճըմագ» բային հայցական ինքիւր առնելը ջատագովէ հրապարակաւ: Մենք իրենց գրուածոց մէջ միայն տեսած ենք այնպէս. ուրիշ տաճկագէտները թող մէջ չխառնեն: Ի մէջ այլոց թող կարգան Գամուսին 126րդ էջին կրդ. տողը: Իրենց ըսածն հաստատուելու համար ալ «ուրմագ» բայը օրինակ կը ցուցնեն. չէն գիտեր թէ այդ բայը հայցականով ուրիշ և տրականով ալ ուրիշ իմաստ կը յայտնէ:

«Թէսատուր» բառին համար կը պնդեն թէ յոռի արարքներու համար կ'ըսուի. մենք դարձեալ կը կրկնենք թէ ո՛ր և է (բարի թէ չար) գործի մը «ձեռնարկել» կը նշանակէ: Թող կարգան 2րդ փաշայի սա հատուածը՝ «Պիլ ըլլէթի գըլ սօնրա միւստաթթա քէսսսի» ուրիշ՝ «ձէվապա իթմէ քէսսսի սիւալը անլամատան»:

«Ըս» բառին համար թող նային երեւելի գրագէտ էպուզըքա էֆէնիլի բառագիրքը ուր գրուած է «սէս, չէնիլք»: Եւ որովհետեւ Լէհէլի Օսմանիէն վկայ կը ցուցնեն, բանանք գայն ևս (ըս՝ սէս, չէնիլք. և ըսորդ՝ չէնիլքսիվ, պէսապան — էջ 92): Եւ միթէ «ըսորդ քէս, ըսորդ ատա»՝ ահա տէր գիւղ կամ կղզի ըսել է, թէ՛ ամայի գիւղ, ևայլն:

«Իպա» կը նշանակէ «խորշիլ, գլուխ», իսկ «ընկիլիլ» բառովին սխալ է (տե՛ս Նաճի Լէհէլ ևն): «Իճլա» կը նշանակէ «աքսորել», իսկ «փայլեցնել» բնաւ. (Տե՛ս Գամուս, Լէհէլ, Նաճի, ևն): Տեսէք ի՞նչ կը պատասխանէ. «Փայլեցնել իմաստը չընդունիր, ի՞նչու. խորթ է միթէ»: Այս հար-

ցումը ի՞նչ թէ լեզուին հեղինակաց կ'ուղղէ: Յօդուածագիրը չուտած կը հարցունէ թէ փայլեցնել իմաստով արարերէն բառ մը կայ: Թող գիտնան թէ օսմ. մատենագիրք «Թէճ-լլէ» բառը կը գործածեն այդ իմաստով (թէճլիլի սէյֆ, անիլի միւսէլլա):

«Ինթիլապ» չնշանակեր երբեք հաշուել, այլ «խորձել, քննել»: Թող նային Ախթէրիէն անհամեմատ բարձր հեղինակները՝ Գամուս, Վանգուլի, որոնք կը գրեն (պիւր քիմիկներ թուրքերը Ֆիլի գապիհի պէնէն-մէյուպ նէհէ վէ ինքեար իթմէք): Նոյնպէս Նաճի. էջ 117. Եւ էպուզըքա: Հապա «մուհթէսիպի պէլաէ»-ն փաղփի հաշուակալը պիտի հասկնանք. ո՛չ ապաքէն հեղինակը գայն թարգմանած է... փաղաքայէս:

Թէ որ «խիթիպար» բառը լաւ նային Գամուսին մէջ, պիտի տեսնէին սապէս գըրուած՝ «պիւր նէնէլի կէրէյի կիպի պիլմէք իչուէն եօղլայուպ սընամագ», և մինչեւ իսկ «Թէճրիպէ» ի հետ ունեցած տարբերութիւնը բացատրուած է հոն, էջ 88: Նաճի էֆ. ի սա օրինակն ալ թող աղէկ կարգան՝ «խիթիպար իթիթիպար իթիթիլէր. ծերունին փորձեցին»:

«Ատապ» բառին «գրագիրութիւն» իմաստով չգործածուիլը պատ ի պատ խօսքերէ վերջը կ'ընդունին:

«Իսթիպար» կը նշանակէ «երազի մեկնութիւնը խնդրել», և ոչ թէ «օրինակ առնել»:

Նաճիի սա խօսքը՝ «վագթըն մէլիքի հաղ-րէթի Եուսուֆտան իսթիպար իթմիլ իտի» ինչպէս պիտի թարգմանէին. Փառաւօն Յուսէֆէն երազին մեկնութիւնը խնդրեց, թէ՛ օրինակ առա՞ւ: — «Այ» բառը չէ թէ ես, այլ Ֆէրիհիլիի նման հաշակաւոր հեղինակներ պարսկերէն մկրտած են: Մենք կրնանք ցուցնել «աղբէր» զուտ պարսկերէնի մէջ գործածուած, իրենք ալ թող բարեհաճին իրենց ցուցապ, իսկիւզաք, պալըգ-խանէ, ևն, ցուցնել որ իրր պարս՝. ընդունինք, Ըստ օսմանցի ընտրեալոյն հեղինակաց, «էպէտա» բացասական բայով կը գործածուի և կը նշանակէ «բնաւ». «օրմալ է-պէտա նամը անըն գապիլի ֆըգտան» — Շինասի: Նոյն իսկ իրենց մէջ բերած օրինակը՝ «էյլլիլինի էպէտա ունութմամ»՝ մեր ըսածը չը՞հաստատուէ:

Եւ որպէս զի ալ ևս ըսելիք մը չունենան, իրենց վկային՝ Լէհէլի Օսմանիէի գիմենք. «նէֆի վէ ինքեար, հիչ պիւր զէման-աէ, էջ 876»:

«Էճինիլ» բառն սխալ է. պէտք է գրուի «ճին», կամ «ճինիլ»:

Արաբերէն «էլլէհ» կը նշանակէ «խիտ նման», և ոչ թէ «անբարտաւան». Յօդուածագիրը Լէհէլի Օսմանիէի մէջէն բուրբերէն «էլլէհ»ը ցոյց կուտայ վարպետութեամբ. թող բանայ ուրեմն այդ գրքին 887 էջը և կարգայ (էլլէհ՝ զիյատէ չէպիհ): Ինչ ինչ նման բառեր տարբեր լեզուի մէջ բուրբերին տարբեր իմաստ ունին. օրինակի համար «էպրու» պարսկերէն «յօնք» ըսել է, իսկ թուրքերէն «էպրու» կը նշանակէ «կծա-կերալ թուղթ». արաբերէն «գալը» կը նշանակէ «խօսք», իսկ թուրքերէն «գալու»՝ այսպէս է «զալու», ևայլն:

«Անպար» հայերէնէ կամ յունարէնէ առնուած է եղեր, և արաբերէն չէ. Լա՛ւ. եղակին «նիպը» (տե՛ս Գամուս, Սըհաճ) սէրիէ եկած է արաբ. և...

«Իւսրիւպ» պարսկերէն է. թողա նգամ մը նային նշանաւոր Ֆէրիհիլին (էջ 144) և իրենց վկան Պարսկահայ բառարանը (էջ 156), յոր բացորոշ կերպով գրուած է թէ այդ բառը պարսկերէն է, և թէ արաբերէն «բէսասէ» կ'ըսուի. Լէհէլ ևս նայիլ չմոռնա՞ն, (էջ 954):

Մեր խօսքը չաւարտեցինք:

ՕՀԱՆ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

Հ Ո Ղ Ը Ե Ի Հ Ո Ղ Ա Գ Ո Ր Ծ Ը

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳԻՐ

Ապրիլ ամսոյ համար

Այս տարուան արտասովոր ցուրտերն ուշացուցին գարունը, ուստի և ամսոյս վերջերը հազիւ կ'սկսինք ունենալ այն եղանակն զոր պիտի ունենայինք ամսոյս սկիզբը. թող անձա՞հ չհամարուի ուրեմն այսքան ուշ հրատարակութիւնն սպրիլ ամսոյ յատուկ հրահանգներուն:

Բանգարեղիմաց պարէկ. — Ամսոյս 1էն մինչեւ 7 կրնային ցանուիլ կաղամբի, վաղահաս հազարի և պրասի սերմերն, անկը-ուիլ ամէն տեսակ լուբրաներ, ոլուն, չող-գամ, սակալին, ճակնդեղ, ևայլն: Ամսոյս 7էն մինչեւ 15 կը տնկուին կնջիթն (սուսամ), ախիոն, կանեփահատ, բրինձ, ծը-խախտ, սեխ, ձմերուկ, սիսեւն և պամեա: Իսկ 15էն մինչեւ վերջը, տոմար, պղպեղ, դգուս — ծոյլ հողագործին ականջը խօսի — վարունգ, և ամենէն վերջն՝ պատինձան, եգիպտացորեն, գետնախնձոր և կանկար: Ուսեցնել կանխաւ տնկուած բակլաներու արմատներու հողը. նոր աղբերով ծածկել ձմերուկի և սեխի ածունե-րը. մերթ ընդ մերթ ջրել փետրուարի մէջ տնկուած հազարներն, և գիշերուան ցուրտէն մանաւանդ պահպանելու համար՝ ծածկել վարունգի, պատինձանի, դգուսի տուն-կերն և ատոնց նման տկարակալմ բանջա-րեղէններն:

Ծառաստիկ. — Ծիրանիի և դեղձենիի պտուկներն և ծաղիկներն, եթէ խիտ են, անուորացնել հարկ է: Դեղձենիք, սալորե-նիք, տանձենիք և սերկեւեղենիք այս ամսոյ մէջ կ'ունենան իրենց յատուկ թշնամիներն, լուրճներ (Ֆիսան պիթի), որդեր և ուրիշ զանազան ձճիներ, որք այդ ծառերու տե-րեւներուն վրայ կը շինեն իրենց բոյներն. պարտիզպանն անոնց ետեւէ կնշալու է. եթէ ձեռքով ծովկելով չկրնայ գլուխ հա-նել, կրնայ նոյն ծառերու տակ աղբ ու թրիք մխացնել (քիւքսիւ տալ): Ծխախտի ջուրն ալ եթէ նոյն ծառերու վրայ սրսկուի, կրնայ նոյն արդիւնքն յառաջ բերել: Ապ-րիլի մէջ ծառերն գրեթէ ամբողջապէս կը տերեւորուին. ուստի խոհեմութիւն չէ եր-բէք ծառերը տեղափոխելն:

Ծաղկանց պարէկ. — Գարնան մէջ բաց-ուելիք բոլոր ծաղիկներն, նորիկիս չուշանաց սոխեր, կակաչներ (լալէ), տուզա (կիւլ հա-քէմի), փողածաղիկ (պօռն չիչէլի), գիշե-րազուարճ (կիմէ սէֆասը), դահլիսի, վարդ, հինաճաղիկ, շահպարակ և բրաբիոնի (քէպէր) սոխերն սովահովապէս կրնան տնկուիլ, ինչ-պէս և ձիւնագնդակը (գար քօփը): Զմրան

առթիւ ջերմոցներու մէջ առնուած ծաղկա-
մաններն կրնան դուրս հանուիլ:

Ոչխարներու գէթ չարաթն անգամ մը
աղ կերցնելու է ապրիլի մէջ և անձրեւենե-
րէ պատուարելու է վանոնք. դառնուկ-
ներն ալ արածելու կրնան զրկուիլ, միայն
թէ գոմէն ոչ հեռու:

Յ. Մ. ԱՋՆԱՌՈՐԵԱՆ

ՄԵՐ ՀՈՐԻՋՈՆԷՆ ԴՈՒՐՍ

ՅԱՆԳՂԻՍ, կլատտիօնի նախարարութիւնը
ամէն օր նորանոր գծաւորութեանց կը բաղ-
լի իւր սիրական ծրագրին առթիւ. հակա-
ռակորդ կողման մեծամեծք ընդ նախագա-
հութեամբ Լորտ Սալըզլըրի խորհուրդ մի
գումարելով՝ որոշած են իւրեանց բոլոր ու-
ժովն մաքառիլ անոր դէմ. չը գիտցուի թէ
ծերունի նախարարական, որ մինչեւ ցարդ
կարող եղաւ յաղթական դուրս ելնել իւր
դէմ մղուած պայքարէն, պիտի կրնայ նոյն
կորովով ու յաջողութեամբ ի գլուխ հանել
իւր գործն: Անդրկական ազգը բնութեամբ
չառ կը տարբերի միւս Եւրոպական ազգե-
րէն. յեւրոպա, երբ երկրի մը մէջ երես-
փոխանական ժողովն ներկայացեալ ծրագիր
մ'սկզբամբ ընդունի, այլ ևս այդ ծրագրին
յաջողութիւնն կատարեալ կը նկատուի:
Եւրոպայի երեսփոխանական տարեգրու-
թեանց մէջ հազուադէպ չէ տեսնել որ
առաջարկեալ ծրագիր մ'առաջին ու երկ-
րորդ ընթերցումը ընդունուելէ և յօդուա-
ծոյ մէկ մասը քուէարկուելէ ետք իսկ՝ ու
է խնդրոյ մը յարուցուելով՝ ծրագրին ամ-
բողջութեամբ մերժուի:

ՅԱՆՈՍՏՐԻՍ, իւրեւ նշանակութեան ար-
ժանի քաղաքական դէպք Պ. Կիրսի Վիլն-
նայէ անցնիլն է. Ֆրանսուս Ժոզէֆ Կայսրն
և իւր նախարարը առթիւն օգուտ քաղե-
լով փութացին յայցելութիւն Ռուսիոյ մե-
ծանուն աշխարհավարին. քաղաքական աշ-
խարհին մէջ ծանր մտածութեանց ծնունդ
առած է այս դէպքը. մանաւանդ որ Վիլ-
նայէ Բ. Կայսրն Իտալիոյ թագաւորին տ-
ամուսնութեան քսան և հինգ ամեկին առ-
թիւ Հռոմ երթալու տեսն, Պ. Կիրս եւս
Աւստրիական մայրաքաղաքին անակնկալ
այցելութիւն մի կուտայ. կ'ըսուի թէ Կայսր
և Կիրսի միջեւ տեղի ունեցած տեսակցու-
թիւնն իսկուս սիրալիկ եղեր է. գաղկական
մամուլն սոյն այցելութեան նկատմամբ բը-
նաւ աննպաստ դադարաւոր չը յայտնէր, մինչ
Իտալական բովանդակ լրագիրք շատ վարդա-
գոյն չեն տեսներ Կիրսեան այցելութիւնն
և այս առթիւ վիշտ կը յայտնեն որ Ֆրանս-
սուս Ժոզէֆ Կայսրն՝ փոխանակ անձամբ
իւրեանց թագաւորին այցելութեան գալու,
փոխանորդ մի զրկելով գոհ եղած է. Իտա-
լական դանդաղութիւնն ու դադարական մամ-
լոյն անտարբերութիւնն ի ընթին առնուելու
տեսն, կը հետեւցուի որ Պ. Կիրսի այցե-
լութիւնն երկը դաշնակցաց նպատակաւ
նպատակաւ տեղի ունեցած չէ:

Ի ՊԵՆՆՆԻԱ, տիրող իշխանութիւնն՝
ընդհանուր քուէարկութեան սկզբունքն
թէեւ բարեփոխմամբ կ'ընդունի, որով պել-
ճիքական հանգարտ ժողովուրդն գոհու-
թեամբ դարձեալ կը դառնայ իւր աշխա-
տութեանց գիրկն՝ օր աւուր իւր հարստու-

թիւնն աւելցնելու եւ զարգացնելու իւր
մտաւորական կարողութիւններն՝ ի նախանձ
նոյն իսկ իւր քաղաքակիրթ և բարգաւաճ
գրաւորաց:

Ի ԳԱՂԻՍ Պ. Շ. Տիւրուի նախարարու-
թիւնն անհնարին գծաւորութեամբ յաջո-
ղեցաւ համալել Ծերակոյտն որ՝ տեղի տայ
երեսփոխանական ժողովոյ կամաց առջեւ, և
այսու բառնալ այն անհամաձայնութիւնն
որ ծնունդ առած էր վերջերս ընդհանուր
էլեկտորոյցին քուէարկութեան առթիւ,
երկուց ժողովոյ միջեւ յառաջ եկած իրա-
ւանց սկզբունքէն: Գաղիա այսօր ամէն
ժամանակ աւելի փափուկ դրից մէջ կը
գտնուի. ընդհանուր ընտրութիւնք քիչ ա-
տենէն պիտի սկսին. երկուց ժողովոյ միջև
անհամաձայնութիւնն եթէ չարունակէր,
դէնք մ'աւելի պիտի լինէր հանրապետու-
թեան հակառակորդաց ձեռքն. Ծերակու-
տին նախարարաց ուստիով ըրած զիջումն
բացարձակ ազգասիրական ոգւոյ աղացոյց
մ'է. Գաղիոյ ներկայ քաղաքական փիւսիկն
տեւողութիւնն փափաքելի է ամէն ան-
դորրութեան պէտք ունեցող երկրաց համար,
հետեւաբար աւելորդ է կրկնել որ, վեր-
ջին եօթնեկին մէջ երկուց ժողովոյ միջև
յառաջ եկած համաձայնութեան առթիւ
յայտնուած գոհունակութիւնն ընդհանուր
է:

Գ. Խ. ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շուվայէն ապրիլ 13 թուականաւ
կը գրեն:

«Պուլկար կառավարութեան դպրո-
ցական կանոնադրոյն 10-րդ յօդուածը
կը տրամադրէ թէ պուլկարահայտակ
ամէն քրիստոնեայ հասարակութիւնք
պարտին իրենց նախնական ուսմունք
պուլկար լեզուաւ ուսանիլ: Այս օրինաց
գործադրութիւնն անցեալ տարի յետա-
ձգուեցաւ, բայց այս կիւրակէ Շուվ-
այի քաղաքապետութենէն կրկին հրա-
ման եկաւ որ կը ծանուցանէ թէ,
դպրոցական նոր տարեշրջանէն սկսեալ
սոյն տասներորդ յօդուածն ի գործ պի-
տի դրուի:»

—Ուսումն. Խորհուրդն արտօնեց
յաղագային վարժարանս գործածութիւ-
նն՝ ուսուցիչ թովմաս էֆ. Աճէմ-
եանի պատրաստած Նոր բերականութիւն
աշխարհաբար լեզուի դասագիրքն:

—Տ. Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիր-
լեան վաղը Ս. Պատարագ պիտի մա-
տուցանէ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, և պաշ-
տօն պիտի կատարէ ի հանգիստ հոգ-
ւոյ նոյն եկեղեցւոյ աշխատաւոր նշնեց-
եալ դպրապետաց և դպրաց:

—Տիվրիկի Ուսումնական Խորհուր-
դը կազմուած է այսպէս. Ատենապետ՝
Յովհաննէս էֆ. Գոգոնեան, Ատենա-
դպիր՝ Սենեքերիմ էֆ. Քիւրքճեան,
Անդամք՝ Յակոբ էֆ. Հայրանեան, Կա-
րապետ էֆ. Գլըճեան և Տօնապետ էֆ.
Սուրիասեան:

—Եէտի-գուլէի ծովեղերեայ Ս. Յա-
կոբայ վանուց շէնքը վնասուած լինելով,
յետ քննութեան՝ նորոգելու և ծովուն
կողմէն ալ պատուար մը քաշելու պէտ-
քն զգացուած է: Ծախք հաշուած է
իր 700 ոսկի:

—Գարակէօմիւկի Ս. Յովհան Ու-
կեբերան եկեղեցւոյ ծերունի աւագե-
րէցն՝ Տ. Վրթանէս Աւագ քահանայ
Դարբինեան՝ կիրակէ երեկոյ ի Տէր
հանգեաւ, և երեքշաբթի օր նոյն եկե-
ղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ յուղարկա-
ւորութեան և օծման արարողութիւնը:

—Կարնոյ Առաջնորդ Տ. Ղեւոնդ
եպիս. Շիշմանեանի պաշտօնը վաւերա-
ցնող կայս. Պէրաթը երեքշաբթի օր
Ազգ. Պատրիարքարանի յանձնուեցաւ:

—Կայս. կառավարութեան արարա-
կան յառաջիկայ 1311 տարւոյ Տարե-
ցուցին պատրաստութեանը ձեռնար-
կուած լինելով, ընդհանուր վիճակագ-
րութեան վարչութիւնը՝ նախորդ տար-
ւոյ Տարեցուցին մէջ գտնուած առաջ-
նորդաց ու վանահայրց ցուցակը Պատ-
րիարքարան զրկած է, որպէս զի հարկ
եղած սրբադրութիւնք և փոփոխու-
թիւնք կատարուին:

—Կաթողիկոսական Տեղակալ Երե-
միա Սրբազան հիւանդութեան պատճա-
ռաւ կը պատրաստուի եղեր օգափոխու-
թեան երթալ Արասթուման օգասուն
գիւղը, ուր արդէն իրեն համար վար-
ձուած է բնակարան:

—Գէորգեան ճեմարանի ուսուցիչ-
ներէն Պ. Պ. Արշակ Տ. Միքայէլեան և
Փարսադան Տ. Մովսէսեան փափագ-
յայտնեւ են վարդապետ լինելու:

—ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎՆ՝ իւր չորեքշաբթի
աւուր նստին մէջ՝ կրօն. ժողովոյ յանձ-
նարարեց Բարերդի առաջնորդական
ընտրելաց ցուցակը. որոշեց Տիվրիկի
առաջնորդական ընտրութիւնն ենթար-
կել Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին հաւանու-
թեան և հաղորդել նաեւ Երզնայի առաջ-
նորդական ընտրութեան խնդիրն ի պարտ
ու պատշաճ տնօրինութիւն: Ժողովը
նոյն օրը վաւերացուց Դաղատիոյ ընդ-
հանուր, կրօնական և քաղաքական ժո-
ղովոյ ընտրութիւնները. մերժեց Տ.
Պողոս եպիսկ. Մելիքեանի հրաժարա-
կանը Բաղէշի առաջնորդական պաշտօ-
նէն՝ իւր վրայ թողլով միանգամայն Լիմ
անապատի վանահայրութիւնն, և որո-
շեց հրաւիրել զինքն որ իւր կողմանէ
փոխ-վանահայր մը կարգէ Լիմ անապա-
տի համար իսկ ինքն երթայ իւր պաշտօ-
նատեղին ի Բաղէշ, ուր տեղւոյն ժողո-
վուրդը կը խնդրէ իւր ներկայութիւնը:
Ժողովը մերժեց նաեւ Արարիկի փոխա-
նորդ Տ. Յուսէփ քահանայի, Ակնայ ա-
ռաջնորդ Յովսէփեան Տ. Յակոբ վարդա-
պետի, Ռոտոսթոյի առաջնորդ Դիմաքս-
եան Տ. Հմայեակ եպիսկոպոսի հրաժա-
րականներն, և ընդունեց Տ. Մելիքե-
անի սրբազան Արքեպիսկոպոսի հրաժա-
րականն յառաջնորդութենէ Տիարպէ-

քերի:—Ժողովը նաեւ նկատողութեան առնելով Պրուսայի առաջնորդ Տ. Բարթոլմէոս Ս. Արքեպիսկոպոսի բազմամեայ պաշտօնավարութիւնն, անընդունելի դատեց հիւանդութեան պատճառաւ Ն. Սրբազնութեան տուած վերջնական հրաժարականն, և սակայն վիճակն անհովիւ չթողու համար՝ որոշեց յարմար եկեղեցական մը զրկել ի Պրուսա, իրբեւ առաջնորդական տեղապահ վարելու համար վիճակային գործերը:—Ժողովն ի քննին առաւ Եռսուֆեան, Թորոսեան և Ասասեան էֆէնդիներու կողմանէ նախաքննուած Դատավարական Օրինաց հրահանգն, և յօդուած առյօդուած ընթերցելով զայն՝ կատարուած բարեփոխութեամբ ընդունեց նոյն կանոնադիրն և որոշեց գործադրութիւնը:

Ազգային նախնական կրթութեան կազմական կանոնադիրն Ազգային վարչութեան վաւերացեալ և Ս. Պատրիարք Հօր պաշտօնագրով առ Ուսումնական Խորհուրդն վերադարձած լինելով ի գործադրութիւն, Խորհուրդն ըստ կանոնագրի՝ որ ի մասոյ պատրիարքական կանոնադրութեան տպագրեալ պիտի հաղորդուի թաղական Խորհրդոց և դառական վարչութեանց, որոշեց պատրաստել զանազան աստիճանի նախակրթարանաց ուսմանց մանրամասն յայտագրերն, և ապա հրաւիրել ազգային ձեռնհաս ուսուցիչներէն զամենս՝ նոցա կարծիքն ևս առնելու համար առայդ, որպէս կը տրամադրէ կազմական կանոնադիրն:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պատգամաբանութիւն. — Օտար մամուլը դիւանին առջին քարտուղար անուանեցաւ Թէվֆիկ պէյ, Խորհրդական Օսմ. գեստանատան ի Հոսով:

Պատգամաբան. — Արհեստական չքաղըրամ տրուեցաւ Կայս. սլաւտան տառիք քարտուղար Վսեմ. Սիւրէյա փաշայի, Ականակուռ Օսմանիյէ պատուանշան՝ Կայս. անձնական գանձուն նախարար Վսեմ. Փորթուգալ Միքայէլ էֆէնդիի, Լիազաթի արծաթ չքաղըրամ՝ Բաղէշի նահանգին կուսակալ Թահսին փաշայի, Դ. կարգի Օսմանիյէ՝ Բաղէշի վաճառական Խաչիկ էֆէնդիի, Ե. կարգի Մէճիպէ՝ Ազգ. Հիւանդանոցի բժիշկներէն Տոքթ. Գարրիէլ էֆ. Նահապետեանէ:

— Սուլթան Տրիպոլի տառք քարտի մը շինելու միտանալ խնդրուած է:

— Կապիտալի ու գորգերու պատրաստութեան համար ընկերութիւն մը կազմուած է Այտընի Սրարիա գաւառակին մէջ: Իրբեւ նմոյզ պատրաստուած են երկու գորգեր, որոց միոյն վրայ բանուած է Օսմանեան զինանշանն և միւսին վրայ՝ Անատոլիոյ քարտէսը:

— Տէնիզիի նախարդ կառավարիչ Շէրէֆ փաշա և հաշուակալ Զիւսէ էֆէնդի Կայս.

Իրաւէի մը համաձայն դատաստանի պիտի ենթարկին, կ'ըսէ Սապան:

— Անգլիանուպոլսոյ կուսակալ Հոճի Իզէթ փաշա երկուշաբթի երեկոյ վախճաներ է:

— Ապահովագրական Անգլիական ընկերութիւնը իրենց սակագիրն իջուցեր են՝ կ'ըսուի՝ քարուկիր շինուածոց համար: Այս տնօրինութիւն արդիւնք լինել կը կարծուի Օսմանեան Ապահովագրական ընկերութեան կազմութեան:

— Ի Զմիւռնիա, չամիչի և չոր թուզի գները ինկեր են, վասնզի այդ բերքեր այս տարի խիստ առատ են, և Ֆրանսայի նոր սակացոյցին պատճառաւ ալ՝ այդ կողմերն եղած առաքմունք նուազած են:

— Ի Պրուսա նոր չէնք մը կառուցանել որոշած է Հանրային պարտուց վարչութիւնը, շերամաբուծական վարժարանին և տիպար-չերամատան մը համար: Այս երկու հաստատութիւնք արհեստին վերջին կատարելագործութեանց համաձայն պիտի շինուին և անոնց վերատեսչութիւնը պիտի յանձնուի Թորգոմեան էֆէնդիի:

— Շ. Կարանիսարի Ալուար, գաւառակին այլ և այլ կողմերն — ինչպէս կը հեռագրեն Ապրիլ 17 ին — 6 էն մինչեւ 11 թիւ բարձրութեամբ ձիւն տեղացած լինելով, խոտի պակասութեան պատճառաւ պաճարք և ոչխարք կորնչելու վրայ են:

— Կէլիպոլէն մայրաքաղաքս զրկուած է նկարներով զարդարուած գեղարուեստ հին քար մը և յանձնուած է կայս. թանգարանին:

— Տրապիզոնէն ի Բաբերդ գնացող վեց ուղեւորք լերան մը բարձունքէն գլորող ժայռի մը կտորին ներքեւ մնալով մեռեր են:

— Տարալուծարան մը հաստատել որոշած է Քաղաքապետութիւնը:

— Յեգիպոս, Աղեքսանդրիոյ սպանդանոցին մօտ, ի Շաթայի, պեղումներ կատարուելով, գտնուեր են հին դրամներ և հինգ դամբարան:

— Սեբասիոյ Ազիզիէ գաւառակի բնակիչներէն ոմանք խնդրած լինելով որ իրենց հասուցած ազնիւ տեսակէ ութ հարիւր ձիերը գնուին՝ հեծելազօրաց և թնդանօթածիգ զօրաց գործածութեանը համար, կայսերական Իրաւէ մը հրամայած է մասնագէտ անձերու ձեռք գնել այդ ձիերը:

— Հայաստ փառաի երկաթուղոյ գիծը մինչեւ Ակիւտար երկարելու համար 7 միլէոն Փրանք ծախք հաշուուած է: Գոճն երկայնութիւնը պիտի լինի չորս քիլոմէթրօ:

— Մախալիկ կարգադրութիւն: — Յայտնի է թէ միայն պարսիկ հպատակաց կողմանէ ի Թուրքիա ներածեալ ամէն տեսակ ապրանքներէ 8% ներածման տուրք կ'առնուի, և այդ հպատակք իրաւունք չունին մաքսատուրքն ետ պահանջել: Նոյն խակ եթէ ուրիշ երկիրներ ալ ապրանք փոխադրեն. ուստի պարսիկ կառավարութեան զատ ուրիշ կառավարութեանց հպատակ եղողներն երբ Պարսկաստանէն ի Թուրքիա ապրանք ներածեն, ըստ պաշտօնագրոյ 8% մաքսատուրք պիտի տան և մինչեւ վեց ամիս արտածելի ապրանք նկատմամբ քրանսիքի գործողութիւնը պիտի կատարուի:

— Սկիւսարի մէջ երկրորդ դատարան մը եւս պիտի հաստատուի՝ դատերու շատութեան պատճառաւ:

ՓՈՔՐԻԿ ՅՕԴՈՒԱԾ ՄՊԱԼ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԻ ՇՈՒՆՎՈՒՄԸ

Աւագ շաբթու մէջ մեր Քրիստոնէութեան վրայ, Յիսուսի վսեմ բարոյականին վրայ հիացական խանդոտ յօգուածներ տեսնուեցան ընդարձակօրէն լրագիրներու մէջ:

Եւ շատեր զմայլեցան, փութացին զիրար շնորհաւորել, այս առթիւ սուրբ գգայմանց այս վերաբարձման վրայ: Գեղեցիկ յայտեր:

Տատ չանցաւ սակայն որ այսպիսի յանկարծական սրտի ճխալու չհաւատցողները իրաւունք ունեցան դիտել տալու թէ որքան երեսանց, անարմատ էին ոմանց այդ կէս խորհրդամած, կէս գեղարուեստական յայտարարութիւնները կրօնի նկատմամբ: Զի կրօնի ամենէն էական և պարզ մէկ մասին, այն է բարոյականի վրայ վեճ ծագեցաւ թէ չէ, դուրսի բարակ ձեւին ինկաւ և խկոյն երեւան եկան սրտի խորը տիրապետող բուն գաղափարները բարոյականի վրայ, որոնց միակ արմէքը նորութեան և խոստովանութեան կողմանէ է:

Ո՛չ ապաքէն ունեցանք խմբագիրներ՝ որոնք առանց վարանելու նոր սահման մը չինեցին բարոյականի, դուրս նետելով անկէ տիկնանց հաւատարմութիւնն, իրբեւ թէ անհրաժեշտ մաս չ'կազմեր բարոյականի, ծաղրեցին զայն սեռական-բարոյական անունը տալով անոր, որ կը նշանակէ պարզ հայերէնով՝ հեգնել երկու սեռերու յարաբերութեանց մէջ նկատուելու բարոյականը, ամուսնական կապերու սրբութիւնը, ընտանեկան յարկի մաքրութիւն, զորս մեր պարծանքը կը կարծիքնք. ոչորմէն նախապաշարուած. հիմա ամէն բան փոխած են: Հոյովի խնդիր:

Կանանց անհաւատարմութիւն — սեռական բարոյական: Վստահութեան զեղծման պիտի ըսուի թերեւս գործիական-բարոյական, սկզբունքներու մէջ կաշառուելու՝ բացառական-բարոյական, հաշիւներու մէջ, դրամականի մէջ՝ փոքր անարգութիւններու՝ արական բարոյական, եղբայրը խաբէն ալ հայցական ըլլալու է:

Եւ երբ այս գեղեցիկ հոլովումով բարոյականը գլորենք, կը մնայ միայն ուղղականը: Ուղղութիւնն, այն ալ շատ թեթեւ բեռ մը դառնալով՝ բոլորովին կը նետուի մէկդի, կ'երթայ:

ԱՐԺԷԲ ԳՐԱԴՈՅ

Օսմ. լիւրն 100 զրշ. էն

Մեծիապէ	107 28	Վեցնոց	101
Քառորդ մեծի	106 35	Բաւարիոյ բոյ	90 20
Մանր մեծի	102 30	Դաւոյէան	87 38
Մեծիապէ	96 20	Գրիմից	51 16
Հինգնոց	100 30	Անգլ. լիւր	110 17

Մանէթ թղթագրամ 8 75

Գնաւորեալ	24 21	Բաւար. երկ.	91 1/8
Թահիլ. Օսմ.	84	Թահիլիյէ	

ԱՐՏՕՆԱՏԻՐ Ա. ՍԱԳԱՅԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. ՆԵԱՆ 4. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Խսկի-Զապիէ փողոց, թիւ 61